

**ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ
ΣΩΜΑ
ΝΕΑ ΕΥΦΟΝΙΚΗ**

Λίγα λόγια για την έκδοση

Ο όλος προβληματισμός ξεκίνησε το φθινόπωρο του '08. Λίγο πριν, είχε έρθει στο προσκήνιο η υπόθεση με τους ντοπέ ολυμπιονίκες. Γελάσαμε καιρέκακα με τη Χαλκιά και το DNA των Ελλήνων που αποδείχτηκε ένα 'περίτρανο ψέμα', δίπλα σε κάθε άλλη εθνικιστική μπαρούφα, και θυμηθήκαμε εκείνο το ωραίο σύνθημα: "τον υπερφυσικό μικροαστό τον λένε ολυμπιονίκη".

Αν ο ολυμπιονίκης αντιπροσωπεύει τον υπερφυσικά χαπακωμένο μικροαστό, δηλαδή την κορυφή του παγόβουνου, στα χαμηλότερα επίπεδα της κλίμακας θα πρέπει να υπάρχει μια πληθώρα χημικών 'λύσεων' για το μέσο καταναλωτή. Και πράγματι, από τα χάπια για το αδυνάτισμα, τα ψυχοφάρμακα, τα ναρκωτικά για μεγαλύτερες αποδόσεις, τα αναβολικά που κυκλοφορούν στα γυμναστήρια, μέχρι την κάθε μαλακία τύπου totonil για τους οπαδούς του υγιεινισμού, από τα χειρουργικά τραπέζια του αισθητικού μέχρι τα όνειρα για ανώτερα τεχνητά μέλη? από τα παιδιά 'κατά παραγγελία' μέχρι τις αυταπάτες για την επιστήμη που θα κατορθώσει να φτιάξει τον υπεράνθρωπο, όλα συνηγορούν στο ότι οι κοινωνίες μας είναι γεμάτες από χαπακωμένους ηλίθιους.

Η ιδεολογία της 'χημικής βελτίωσης' βρίσκεται παντού. Τέτοιας έκτασης βλακεία, προφανώς και έχει βαθύτερες ρίζες. Αναζητήσαμε, λοιπόν, τις ρίζες αυτές στις φιλοδοξίες των επιστημόνων για αύξηση της παραγωγικότητας, είτε μιλάμε για μηχανές είτε μιλάμε για τον άνθρωπο που λειτουργεί ως μηχανή. Ο "άνθρωπος-μηχανή", κομματιασμένος, ελέγχμος, χωρίς πρωτοβουλίες, αποτελεί άλλη μια (ανάμεσα στις πολλές) ουτοπίες των αφεντικών που έχουν κατά καιρούς εμφανιστεί. Ουτοπία όπως το αεικίνητο, η ανέξοδη παραγωγή ενέργειας, η εξάλειψη του

παράγοντα "ανθρώπινη εργασία" από την παραγωγική διαδικασία, το τέλος της ιστορίας, η ταξική ειρήνη. Το ότι ανάλογες ιδέες είναι απλώς ουτοπίες, σε καμία περίπτωση δεν σημαίνει πως οι πιστοί επιστήμονες των αφεντικών δεν θα κινηθούν προς τη συγκεκριμένη κατεύθυνση. Και μπορεί να μη φτάνουν στον τελικό τους στόχο, δεν σταματούν όμως να καταβάλουν τις 'προσπάθειές' τους. Όπως και να έχει, και τίποτα να μη βγει, μένει ως κληρονομιά μια 'λειτουργική' ιδεολογία. Εννοείται πως μιλώντας κανείς για τέτοια θέματα θίγει πολλά από τα θέσφατα της 'ιερής' τεχνοεπιστημονικής ιδεολογίας. Κι ας μην ξεχνάμε ότι πίσω από όλα αυτά κρύβονται (συχνά όχι και τόσο καλά) ιδέες νεοφασιστικού τύπου, σχετιζόμενες με μια ευγονική η οποία δήθεν θα βελτιώσει τη ράτσα κατά τρόπο που δεν θα προκαλέσει, τουλάχιστον στα πρώτα βήματα, την ανοικτή φρίκη του παρελθόντος.

Έχοντας πάνω κάτω αυτά κατά νου και με αφορμή την έκθεση bodies που έφτασε και στην Αθήνα, μοιράσαμε το Μάρτη του '09 μια προκήρυξη. Στα μουμιοποιημένα πτώματα της έκθεσης, τα οποία πλασάρονταν ως new wave τέχνη, βλέπαμε ένα προπαγανδιστικό πανηγύρι της νέας ιδεολογίας του σώματος. Το παρακάτω κείμενο περιλαμβάνει μια εκτενέστερη προσέγγιση του ζητήματος που παρουσίαζε η εν λόγω προκήρυξη, καθώς και κάποιες σκέψεις πάνω στη νέα ευγονική, τη βιοχημεία και την ιστορία του "κοινωνικού σώματος". Σε καμία περίπτωση δεν θεωρούμαι την προσπάθεια αυτή ολοκληρωμένη. Κάθε άλλο. Ελπίζουμε, ωστόσο, να φανεί (σε κάποιο βαθμό) χρήσιμη σε όποιον τυχόν ενδιαφέρεται για το θέμα, καθώς και να συνεισφέρει στο διάλογο που κατά διαστήματα υπάρχει στο εσωτερικό των κινημάτων.

Το “σώμα” έχει τη δική του (πολιτική) ιστορία

1. Στο βασίλειο της ιδεολογίας

“Έφτασε εδώ και πολύ καιρό η ώρα να προστεθεί ο διαχωρισμός του κράτους από την επιστήμη στο συνηθισμένο πια διαχωρισμό του κράτους από την εκκλησία. Η επιστήμη είναι ένα από τα πολλά μέσα που επινόησε ο άνθρωπος για να αντιμετωπίσει το περιβάλλον του. Δεν είναι το μοναδικό, δεν είναι αλάνθαστο και έγινε πολύ ισχυρό, πολύ πειστικό και πολύ επικίνδυνο για να αφεθεί ανεξέλεγκτο... Η επιστήμη (λένε) είναι μια ουδέτερη κατασκευή που περιέχει θετική γνώση, δηλαδή ανεξάρτητη από παιδεία, ιδεολογία, προκαταλήψεις. Ο λόγος αυτής της ιδιαίτερης μεταχείρισης της επιστήμης είναι φυσικά το παραμυθάκι μας, που λέει: εφόσον η επιστήμη βρήκε τη μέθοδο με την οποία μετατρέπει τις μολυσμένες από ιδεολογία ιδέες σε αληθινές και χρήσιμες θεωρίες, δεν είναι μια απλή ιδεολογία αλλά ένα αντικειμενικό μέτρο των ιδεολογιών... Ο μύθος δεν έχει λοιπόν αντικειμενική αξία. Εξακολουθεί να υπάρχει μόνο λόγω της προσπάθειας των πιστών και των αρχηγών τους είτε είναι παπάδες είτε νομπελίστες... Αυτό που προτείνω είναι να συνεχίσουν να χρησιμοποιούνται οι επιστήμονες, να πληρώνονται κανονικά αλλά να μην τους επιτρέπεται πλέον να διαμορφώνουν την κοινωνία σύμφωνα με τη δική τους αντίληψη”.

Όταν μιλάμε για το ανθρώπινο σώμα, κυρίως επειδή είμαστε όλοι κάτοχοι ενός, νομίζουμε πως πρόκειται για κάτι αμετάβλητο που ήταν πάντα έτσι κι έτσι θα μείνει (με εξαίρεση, φυσικά, τις μεταβολές που επιφέρει η αρρώστια ή ο χρόνος). Δεν μπορούμε να φανταστούμε αλλαγές ευρύτερες που αφορούν τη λειτουργία, τη φύση, τη μορφή του. Το κοινωνικό σώμα, η εικόνα που έχουμε για το ανθρώπινο -συλλογικό- σώμα, παρουσιάζεται αναλλοίωτη στο βάθος της ιστορίας. Κι όμως, εκτός από τη διαίσθηση, τα εργαλεία που χρησιμοποιούμε για να αναλύσουμε και να κατανοήσουμε το σώμα αποτελούν ένα σύνολο θεωριών και εικασιών που λειτουργούν όπως οι λέξεις μιας γλώσσας, χάρη στην οποία παίρνει μορφή η αντίληψή μας για το σώμα. Πώς θα εκφραζόμασταν χωρίς τη χρησιμοποίηση εννοιών όπως “μυς”, “κύτταρο”, “σκέψη”, “ζωή” κλπ; Και κάθε ένας από αυτούς τους όρους δεν είναι παρά δημιουργήματα συγκεκριμένων εποχών και συγκεκριμένων καταστάσεων.

Η ιδεολογία των αφεντικών προσπαθεί πάντοτε να επιβάλει τον εαυτό της καθολικά, προσπαθεί να πείσει πως η τωρινή μορφή των πραγμάτων είναι αιώνια, πως κάθε σκέψη για αλλαγή αντιβαίνει τους κανόνες της φύσης και για αυτό ανήκει στην επικράτεια της τρέλας. “Έτσι ήταν πάντα, τίποτα δεν θα αλλάξει”, μας λένε. Και με αργούς την κοινωνική αμνησία, αλλά και τη βίαιη παρακάραξη/οικειοποίηση, μοιάζει να τα καταφέρνουν καλά. Αυτή η κυρίαρχη ιδέα, που δεν είναι άλλη από την “ιδέα της κυρίαρχης τάξης”, περιλαμβάνει ένα πλήθος μεθόδων και διαφορετικών οπτικών, με βάση τις οποίες διαμορφώνεται ο τρόπος αντιμετώπισης κάθε επιμέρους ζητήματος. Την ίδια στιγμή, καταφέρει να παραμένει πάντοτε λειτουργική μέσα στα πλαίσια του κυρίαρχου μοντέλου παραγωγής της κάθε εποχής². Για αυτό και, εντός του καπιταλισμού, η κριτική της Αλήθειας των ειδικών και των τεχνοεπιστημόνων, όλων εκείνων των γνωστικών ψυχολόγων που προσομοιάζουν τον ανθρώπινο εγκέφαλο με υπολογιστή (υπήρχαν, άραγε, ανέκαθεν υπολογιστές;), όλων εκείνων που ερίζουν για την “καθαρή γνώση” αποτελεί ύψιστη ύβρη. Παρόλ'αυτά, όσο κι αν προσπαθούν να πείσουν για τη δήθεν ανιστορική τους αλήθεια, συχνά οι επιθέσεις του προλεταριάτου οδηγούν σε μια γενική αλλαγή παραδείγματος. Θα υποστηρίξουμε παρακάτω πως τέτοια είναι και η εικόνα που έχουμε για το κοινωνικό σώμα, ιδεολογική και ιστορική, και άρα μεταβαλλόμενη από τις κινήσεις του ανταγωνισμού των τάξεων. Η επιστήμη δεν είναι καθαρή ούτε από ιδεολογία ούτε από ιστορία. Υπό αυτό το πρίσμα, δεν είναι καθόλου παράξενη η αντιστοιχία του αόρατου χεριού της εξέλιξης των ειδών μέσω του ατομικιστικού ανταγωνισμού του Δαρβίνου με το αόρατο χέρι της οικονομίας που ρύθμιζε το χάος των αγορών των οικονομολόγων της ίδιας περιόδου ή η επικράτηση της μηχανιστικής εξήγησης της φύσης από τον Νεύτωνα την εποχή της βιομηχανικής επανάστασης.

2. Από την ελέω θεού εξουσία στο “θεό-καπιταλισμό”

Στα μισά της διαδρομής του μεσαίωνα η αστική τάξη στην Ευρώπη είχε αρχίσει να ασφυκτιά κάτω από τους περιορισμούς και τις συνθήκες ζωής που είχε διαμορφώσει η φεουδαρχία. Είναι τότε που αποφασίζει να “αναλάβει δράση”, με σκοπό την ανατροπή της παλιάς κατάστασης και την εγκαθίδρυση των δικών της κανόνων, της κοσμοθεωρίας του καπιταλισμού. Η αλλαγή ήταν ριζική, μιας και επεκτεινόταν σε όλους τους τομείς, αποκτώντας ταυτόχρονα συ-

1 Λέει σε ύφος περιπαικτικό και προβοκατόρικο για την αξία της επιστημονικής μεθόδου ο Φεγιεράμπεντ στο “Ενάντια στη μέθοδο - για μια αναρχική θεωρία της γνώσης”, Εκδ. Σύγχρονα Θέματα, 2006, σ. 78 και 269.

2 “Ας δεχτούμε λοιπόν, ότι οι κρίσεις είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την εμφάνιση νέων θεωριών και ας θέσουμε τώρα το ερώτημα πώς οι επιστήμονες αντιδρούν σε αυτές τις κρίσεις. Ένα προφανές αλλά και σημαντικό μέρος της απάντησης, είναι τι δεν κάνουν ποτέ οι επιστήμονες, όταν αντιμετωπίζουν ακόμη και τις πιο σοβαρές και επίμονες ανωμαλίες. Μπορεί λοιπόν να αρχίσουν να χάνουν την πίστη τους και στη συνέχεια να εξετάζουν κάποιες άλλες λύσεις, δεν απαρνούνται όμως το Παράδειγμα που τους οδήγησε σε κρίση. Με άλλα λόγια δεν θεωρούν ποτέ τις ανωμαλίες αντενδείξεις... Μια επιστημονική θεωρία από τη στιγμή που αποκτά το κύρος Παραδείγματος δε χάνει ποτέ την εγκυρότητά της παρά μόνο, όταν υπάρχει ένα εναλλακτικό Παράδειγμα για να πάρει τη θέση της. Η ιστορική μελέτη της επιστημονικής ανάπτυξης δεν έχει αποκαλύψει καμία απολύτως διαδικασία που να μοιάζει με το μεθοδολογικό στερεότυπο της “διάψευσης” μετά από άμεση σύγκριση με τη φύση”. Γράφει ο Τόμας Κουν στο “Η δομή των επιστημονικών επαναστάσεων”, Εκδ. Σύγχρονα Θέματα, 1981, σ. 150, αναφερόμενος στη στάση των επιστημόνων όταν κάποιο εμπειρικό δεδομένο διαψεύδει τις θεωρίες τους. Κατά τον Κουν, οι θεωρίες και τα εξηγητικά μοντέλα βρίσκονται πέρα από την αντιστοιχία με τη φύση (η οποία βέβαια είναι απαραίτητη, ως ένα βαθμό). Το αν μια επιστημονική θεωρία γίνεται κυρίαρχη ή όχι έχει να κάνει περισσότερο με ιστορικούς παράγοντες παρά με την ίδια την αξία της θεωρίας.

γκρουσιακά χαρακτηριστικά. Σε δεύτερο χρόνο, πολλές από τις ιδέες των ευγενών, έχοντας προσαρμοστεί κατάλληλα, θα φανούν ιδιαίτερα χρήσιμες ενάντια στο νέο εχθρό που γεννήθηκε μαζί με τους αστούς, την εργατική τάξη.

Όπως είναι κατανοητό, το κοινωνικό σώμα δεν θα μπορούσε να μείνει ανεπηρέαστο από τις ριζικές αυτές αλλαγές. Το σώμα δεν γινόταν να παραμείνει το πεδίο εφαρμογής της ελέω θεού εξουσίας, το σώμα θα μετατρέποταν σε ατομική υπόθεση, όντας κι αυτό μέρος της "ιε-ρής" ιδέας της ατομικής ιδιοκτησίας. Το σώμα δεν μπορούσε να συνεχίσει να υφίσταται ως κατοικία ψυχών και δαιμονίων, καθώς και να θεωρείται ακάθαρτο ή ό,τι άλλο προβλέπει η θρησκευτική τυπολογία. Παράλληλα, έπρεπε να ξεφύγει από την κατάσταση συλλογικής και μαζικής ανομίας, την οποία απολάμβαναν οι "εκτός των τειχών". Τώρα που οι τελευταίοι συνέρρεαν ως προλετάριοι στις πόλεις για να πουλήσουν την εργατική τους δύναμη, το σώμα έπρεπε να μετατραπεί σε πεδίο έρευνας, ανάλυσης και εξήγησης από τους ειδικούς, έπρεπε να γίνει προβλέψιμο, ελέγξιμο και επιτηρήσιμο. Μην ξεχνάμε, άλλωστε, ότι δύο απ'τις κυριότερες αξίες/λειτουργίες του νέου κόσμου, τα μέσα παραγωγής και η παραγωγή του κέρδους, πέρναγαν από τα χέρια των πραλετάρων και σίγουρα δεν θα μπορούσαν να αφεθούν στην τύχη τους.

Η αντίληψη του σώματος στον καπιταλισμό προσδιορίστηκε από τη διαδικασία της σύγκρουσης των αστών με τον παλιό κόσμο των ευγενών και τη μετέπειτα σύγκρουσή τους με το προλεταριάτο, που μόλις είχε αρχίσει να δείχνει την αρνητικότητά του. Μέσα σε τέτοιες συνθήκες, η επιστήμη ήρθε να υποκαταστήσει τη δεισιδαιμονία και να προσφέρει εξηγήσεις. Έτσι, το σώμα των ευγενών κατηγορήθηκε ως ξεπεσμένο, σαπισμένο, ακίνητο και άχρηστο, ενώ αντίθετα ένα σωρό ιδεολογίες και επιστημονικές πρακτικές "απέδειξαν" την ανωτερότητα του σώματος των αστών. Όσον αφορά αυτό των εργατών, μπήκε στο μικροσκόπιο των επιστημονικών τεχνικών που τότε αναδύθηκαν, προσπαθώντας να θεμελιώσουν τη συνάρτηση αστικής ανωτερότητας / προλεταριακής κατωτερότητας. Η προσπάθεια τεμαχισμού, παρατήρησης και ελέγχου βρήκε την υλική της έκφραση στα ψυχιατρεία, τις φυλακές για τους περιφερόμενους αλήτες, την ευγονική, τη ρατσιστική ανθρωπολογία, κ.α. Και κάθε τομέας της γνώσης βρήκε το κομμάτι με το οποίο μπορούσε να ασχοληθεί. Το εξωτερικό/κοινωνικό σώμα υπήρξε αντικείμενο έρευνας της κοινωνιολογίας, της οικονομολογίας και της ψυχολογίας, ενώ στο εσωτερικό επικεντρώθηκε η ιατρική, η ψυχιατρική, η βιολογία και (τελευταία) η χημεία.

3. Πες μου τις "χημικές σου διαδικασίες", να σου πω ποιος είσαι...

Η βιολογία ή καλύτερα η βιοχημεία, όπως παρουσιάζεται σήμερα μέσω των εξηγήσεων με βάση το DNA και τις θεωρίες λειτουργίας του, αντλεί τα εργαλεία της από δύο πηγές, τον αναγωγικό ντετερμινισμό, όσον αφορά το εξηγητικό μέρος και την κυβερνητική όσον αφορά το ιδεολογικό μέρος. Ως αναγωγικό ντετερμινισμό, εννοούμε εδώ την προσπάθεια ερμηνείας της λειτουργίας του σώματος με την αναγωγή νόμων από χαμηλότερα επίπεδα. Σύμφωνα με τη μέθοδο αυτή, η φυσική παρέχει μια εξήγηση για την κίνηση και τη λειτουργία των σωματιδίων. Από εκεί μπορούμε να περάσουμε στη λειτουργία των φυσικοχημικών συστημάτων και των νόμων τους, οι οποίοι με μια ευρύτερη οπτική ορίζουν τους κανόνες λειτουργίας των βιοχημικών αντιδράσεων και ισορροπιών, οι οποίες με τη σειρά τους καθορίζουν τη λειτουργία των γονιδίων, τα οποία καθορίζουν την παραγωγή ορμονών, πρωτεϊνών κ.λ.π., οι οποίες καθορίζουν τη συμπεριφορά του ατόμου, η οποία καθορίζει τη συμπεριφορά των κοινωνικών ομάδων³.

Είναι προφανές ότι για τη σύγχρονη επιστήμη και ιατρική ο άνθρωπος δεν είναι κάτι άλλο πέρα από ένα κουτί γεμάτο χημικά στοιχεία που αντιδρούν μεταξύ τους. Όλα είναι σαφώς καθορισμένα (κι αν δεν είναι, με την κατάλληλη έρευνα σίγουρα μπορούν να καθοριστούν), ενώ διαρκώς ανακαλύπτονται γονίδια υπεύθυνα για... την παχυσαρκία, το έγκλημα, την κλίση στις επιστήμες, τον αθλητισμό, ακόμη και για... το αντάρτικο πόλεων (για όποιον θυμάται την έρευνα στον εγκέφαλο της Μάινχοφ). **Τα αφεντικά μας πλασάρουν έναν κόσμο όπου κυβερνά η αιτιότητα και άρα το ελέγξιμο.** Εφόσον, λοιπόν, όλα βρίσκονται κάτω από τους νόμους δράσης-αντίδρασης των γενετιστών, με τη σωστή δράση θα κατορθώσουν να έχουν τη σωστή αντίδραση. Για τους πιστούς της βιοχημείας ή της κοινωνιοβιολογίας δεν είμαστε παρά τα χημικά σκυλιά του Παβλόφ.

Όλα αυτά, όμως, βασίζονται σε μια βασική παραδοχή: πως μπορούμε πράγματι να αναγάγουμε τους νόμους της χημείας στην ψυχολογία ή στη δράση των κοινωνικών ομάδων. Κάτι το οποίο είναι ελάχιστα αποδεδειγμένο, με αποτέλεσμα να τίθεται υπό συζήτηση το κατά πόσο μια παρόμοια διαδικασία έχει νόημα. Κι αυτό ο κάθε επιστήμονας το ξέρει πολύ καλά. Οι διάφορες αντιλήψεις μας για τη χημεία είναι βασισμένες σε κάποια αξιώματα που συχνά αποδεικνύονται δραματικά λανθασμένα, όσο περισσότερο απομακρυνόμαστε από το εύρος του επι-

3 Τα παραδείγματα είναι χιλιάδες, διαλέξαμε ένα σχετικά πρόχειρα από την "έγκριτη" "Καθημερινή" της 13ης Απριλίου 2009: "Η φτώχεια φέρνει άγχος, αυτό επηρεάζει ιδιαίτερα δύο περιοχές του εγκεφάλου και μειώνει έτσι την ικανότητα της μνήμης των παιδιών, πράγμα που δυσκολεύει τη μάθησή τους, με συνέπεια, όταν μεγαλώσουν, να υστερούν από πλευράς γνώσεων και η φτώχειά τους να αναπαράγεται. Αυτός, με δύο λόγια, είναι ο φαύλος κύκλος, που συμβάλλει μαζί με άλλους παράγοντες ασφαλώς, στο να διαιωνίζεται η κοινωνική ανισότητα, σύμφωνα με νέα έρευνα νευροεπιστημόνων. Για πρώτη φορά, πριν τρία χρόνια, η Μάρθα Φαράχ του πανεπιστημίου της Πενσιλβάνια, έδειξε ότι η εν ενεργεία μνήμη (working memory) των φτωχών παιδιών έχει μικρότερη ικανότητα κατά μέσο όρο σε σχέση με την αντίστοιχη μνήμη των παιδιών της μεσαίας τάξης". Κι έτσι λοιπόν οι νευροψυχολόγοι και κάθε είδους γενετιστές εντοπίζουν το λόγο για τον οποίο οι εργάτες είναι φτωχοί και τα αφεντικά πλούσια στο εσωτερικό του σώματος, σε ορμόνες, σε γονίδια, σε εγκεφαλικές δυσλειτουργίες. Κάποια μέρα θα διαβάζουμε τέτοιου είδους εξηγήσεις για την προλεταριακή επιθετικότητα...

πέδου στο οποίο αναφέρεται η κάθε επιστήμη, τόσο τα πορίσματά μας γίνονται όλο και πιο αμφίβολα. Προφανώς και μπορεί κανείς να βγάλει ορισμένα συμπεράσματα για τη λειτουργία του σώματος μέσω της χημείας, το να περιμένει ωστόσο πως θα ανακαλύψει τους ντετερμινιστικούς νόμους που το ορίζουν απόλυτα, συνιστά αποδοχή άλλης μιας ουτοπίας των αφεντικών. Και ποιο αφεντικό δεν θα ήθελε την “κότα με τα χρυσά αυγά” που να απαντάει σε κάθε ερώτημα είτε αυτό σχετίζεται με τον άνθρωπο ως μονάδα είτε με την κοινωνία ως σύνολο;

Όλα αυτά, βέβαια, συναντάνε αντιρρήσεις ακόμη και στο εσωτερικό της κοινότητας των ακαδημαϊκών γιατρών/βιολόγων. Ο γιατρός Ένγκελ, για παράδειγμα, προτείνει το βιοψυχοκοινωνικό μοντέλο αντί του βιοϊατρικού, το οποίο αντιμετωπίζει τον άνθρωπο ως “ένα τσουβάλι χημικών διαδικασιών”. Αναφέρει, συγκεκριμένα, την εξής περίπτωση: Ένας ασθενής με έμφραγμα βρίσκεται στο νοσοκομείο και ένας φοιτητής ιατρικής πηγαίνει να πάρει δείγμα αίματος. Ο φοιτητής αποτυγχάνει διαρκώς, προκαλώντας πόνο και αγωνία στον ασθενή, ο οποίος παθαίνει καρδιακό επεισόδιο και πεθαίνει. Αν δεν δει κανείς τον άνθρωπο ως ολότητα, λέει ο Ένγκελ, χάνει πληροφορίες που δεν του επιτρέπουν να κατανοήσει την κατάσταση του ασθενή και άρα να τον βοηθήσει. Η εν λόγω συζήτηση, φυσικά, είναι ακαδημαϊκού επιπέδου και εντάσσεται στο χώρο της φιλοσοφίας της ιατρικής⁴. Είναι, δηλαδή, παντελώς ακίνδυνη για το σύστημα.

Μάλιστα, αν αλλάξουν οι καιροί και ο καπιταλισμός έχει ανάγκη από άλλες δομές, τέτοιες ιδέες πιθανώς να ξεθαφτούν ως πρωτοποριακές. Και μπορεί τέτοιες βλακείες να μην τις πιστεύουν ούτε οι ίδιοι καλά καλά, το πιο σημαντικό στην όλη υπόθεση, όμως, είναι να τις πιστέψουμε εμείς, **να μετατρέψουμε οι ίδιοι τα σώματά μας σε σαφώς καθορισμένες μηχανές από τις οποίες καμία παρέκκλιση δεν επιτρέπεται**. Να δούμε τα σώματά μας ως εμπορεύματα και μηχανές, να γίνουμε πρόθυμοι απέναντι στις κάθε είδους ιδεολογίες χημικής βελτίωσης και εμπορευματοποίησης του σώματος, να δούμε, εν τέλει, τα σώματά μας ως πεδίο δράσης της μοίρας. Μιας μοίρας που προεξοφλεί ότι οι από πάνω θα γεννηθούν άξιοι και προικισμένοι, ενώ οι από κάτω θα κατηγοριοποιηθούν ως κάτοχοι ενός μη ικανοποιητικού DNA. Ότι υπάρχει, υπάρχει γιατί έτσι είναι η φύση, έτσι προστάζουν οι σιδερένιοι νόμοι των γονιδίων. Τι βολικό...

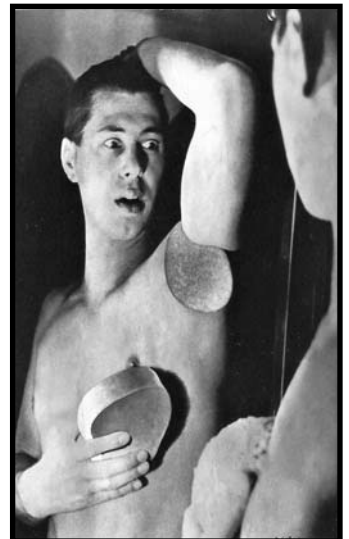
Η επιστήμη του DNA κινούμενη μέσα σε έναν πιο σύγχρονο κόσμο, άντλησε τις “ιδέες” τις από πιο μοντέρνες πηγές. Η κυβερνητική, για παράδειγμα, προέκυψε μετά από έρευνες για τη βελτίωση της απόδοσης των αντιαεροπορικών στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, με τον επικεφαλής μιας ερευνητικής ομάδας να πιστεύει πως το πρόβλημα λύνεται καλύτερα αν θεωρηθεί ως προσαρμογή της κάννης ενός όπλου στις αλλαγές του περιβάλλοντος. Γενικεύοντας, στη συνέχεια, μας λέει πως “...η κοινωνία μπορεί να κατανοηθεί καλύτερα μόνο με τη μελέτη των μηνυμάτων και ευκολιών επικοινωνίας που διαθέτει και... στη μελλοντική ανάπτυξη των σχέσεων και των ευκολιών επικοινωνίας μεταξύ ανθρώπου και μηχανής, μεταξύ μηχανής και ανθρώπου και μεταξύ μηχανών, τα μηνύματα θα παίζουν ένα συνεχώς σπουδαιότερο ρόλο...”. Πληροφορίες... Μηνύματα... Όπως ακριβώς και το DNA παρουσιάστηκε ως ο φορέας της διαρκώς εξελισσόμενης πληροφορίας της ζωής. Κι αν η εν λόγω θεωρία επικείμενη να ξεκαθαρίσει ότι “δεν είμαστε κάτι παραπάνω από τα οχήματα των γονιδίων μας”, κάποιο άλλο είχαν εντελώς διαφορετική άποψη και δεν θα δίσταζαν να την εκφράσουν. Πλησίαζαν, άλλωστε, οι εποχές που τα κινήματα των εργατών, των γυναικών, των νέων, των μειονοτήτων θα έθεταν σε αμφισβήτηση όχι μόνο τη βιοπολιτική επιβολή που κυριαρχούσε μέχρι τότε, αλλά και το σύνολο των ροών των εντολών από πάνω προς τα κάτω.

4. Τα “προβλήματα” των αφεντικών χρειάζονται λύσεις

Να το πούμε άλλη μια φορά: η επιστήμη κάθε άλλο παρά αποτελεί καθαρή γνώση. Για αυτό και δεν είναι παράξενο που όταν μιλάμε για το σώμα καταφεύγουμε στο λεξιλόγιο που έχει επεξεργαστεί και εισάγει η βιοχημεία για λογαριασμό των αφεντικών, καταλήγοντας να λέμε μόνο πράγματα που τους αρέσουν. Ο διαρκής τεμαχισμός, η χημειοποίηση του σώματος, συνεισέφεραν πολλά στην οικοδόμηση των αντιλήψεών μας. Παρ' όλη, όμως, τη φαινομενική “παντοδυναμία” του επιστημονικού ορθολογισμού, είναι ο ταξικός ανταγωνισμός και οι αρνήσεις που θέτουν τον όλο μηχανισμό σε κίνηση, όχι οι όποιες επιλογές των αφεντικών.

Στις αρχές του 20ου αιώνα, μια σκληρή σύγκρουση λάμβανε χώρα σε όλο τον καπιταλιστικό κόσμο και κυρίως στις περιοχές της Αμερικής. Αναφερόμαστε στη σύγκρουση του εργάτη-μάστορα με το κεφάλαιο. Ο εργάτης-μάστορας, κατάλοιπο της μεσαιωνικής δομής της συντεχνίας, κατείχε τη γνώση και την τέχνη. Μια γνώση που την αποκτούσε μετά από σκληρή μαθητεία δίπλα σε άλλους μάστορες, από τους οποίους διδασκόταν, εκτός από το πώς γίνεται η δουλειά, την εργατική κουλτούρα και τη σημασία της ταξικής συλλογικότητας. **Ήταν η κεντρική φιγούρα της εργασίας**. Η ικανότητά του να είναι ο μόνος που γνωρίζει πώς γίνεται μια δουλειά, πόσος χρόνος απαιτείται για να ολοκληρωθεί αυτή, από τι καθορίζεται η ποιότητα,

4 Βλ., “Εισαγωγή στη φιλοσοφία της Επιστήμης”, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2005, σ. 435-437.

Λίγα λόγια για τα κινήματα των δεκαετιών 60-70

Στα τέλη της δεκαετίας του '60 και κατά τη δεκαετία του '70, μια σειρά αυτόνομων ταξικών κινημάτων ξέσπασε σε αρκετές χώρες του κόσμου. Κάτι που έμεινε γνωστό ως το "'68". Σε αντιδιαστολή με τη φανταζόμενη νεολαιίστικη τρέλα, μια εικόνα που σπρώχνουν τα αφεντικά για τη συγκεκριμένη εποχή, οι δεκαετίες '60-'70 περιελάμβαναν σκληρούς αγώνες με εξαιρετική αποτελεσματικότητα σε όλα τα μέτωπα του καπιταλισμού. Μια αποτελεσματικότητα που οδήγησε σε κρίση το σύνολο του καπιταλιστικού μοντέλου, κρίση από την οποία ακόμη αναζητάται η διέξοδος.

Μέρος αυτών των αγώνων ήταν και η ανάδυση ενός δυναμικού φεμινιστικού κινήματος που έφερε στο προσκήνιο ζητήματα όπως η αυτοδιάθεση του σώματος και ο έλεγχος των γεννήσεων. Οι γυναίκες είχαν άμεση, βιωματική εμπειρία της επιστημονικής καταπίεσης και των διαχρονικών κοινωνικών στερεοτύπων περί "ακάθαρτου και μιαιού" σώματος. Για αυτό και ήταν οι πλέον κατάλληλες να οργανώσουν την επίθεσή τους απέναντι σε όλες τις βιολογικίστικες εξηγήσεις κατωτερότητας που τις απαξίωναν και τις περιθωριοποιούσαν καθημερινά. Οι συνειδητές μάχες που έδωσαν για να γίνονται αντιληπτές ως

αυτόνομες, αυτόβουλες υπάρξεις και όχι ως αναπαραγωγικές μηχανές και συμπληρώματα της φαλλοκρατικής κανονικότητας διαμόρφωσαν νέα επίπεδα διεκδικήσεων, αποδίδοντας στις γυναίκες ταξικά χαρακτηριστικά (πρόκειται για κομμάτι της εργατικής τάξης και μάλιστα για ένα από τα πιο υποτιμημένα) και επιχειρώντας, σε κάποιο βαθμό, τη σύνδεση μεταξύ της γυναικείας καταπίεσης και της βασικής καπιταλιστικής κοινωνικής σχέσης, της μισθωτής εργασίας. Το ότι και σήμερα η γυναικεία σωματική εμπειρία εξακολουθεί να βρίσκεται στο στόχαστρο της ιατρικής έρευνας, ενώ όλο και περισσότερες πτυχές της παθολογικοποιούνται ούτως ώστε να δικαιολογείται, χωρίς δεύτερη σκέψη, η παρέμβαση του παντογνώστη-ειδικού, καταδεικνύει το πόσο αναγκαίος είναι για τον καπιταλισμό ο ολόπλευρος και αδιάκοπος έλεγχος των δυνατοτήτων του γυναικείου σώματος, η διαμεσολάβηση της σχέσης που κάθε γυναίκα αναπτύσσει με το σώμα της και η αντικατάστασή της με μια αλλοτριωμένη αλλά πολλαπλώς αξιοποιήσιμη (υλικά και ιδεολογικά) εμπειρία.

Πλάι στις γυναίκες, βρέθηκαν οι μαύροι και τα άλλα μεταναστευτικά/φυλετικά κινήματα τα οποία είχαν και αυτά

πολλούς λόγους να εκθρευόταν κάθε γενετική εξήγηση, ενώ το ψηφιδωτό συμπλήρωναν οι ποικίλες αντιαυταρχικές κουλτούρες. Όλοι αυτοί υιοθετούσαν μια εικόνα ολότητας του σώματος και προχωρούσαν στην άρνηση της βιοπολιτικής επιβολής ανάκατα με την εμβάθυνση στις ανατολικές φιλοσοφίες και το μυστικισμό που έρχονταν σε άμεση σύγκρουση με το ως τότε κυρίαρχο παράδειγμα.

Όπως οι κεντρικές ιδεολογίες κλονίστηκαν στο σύνολό τους από τις προλεταριακές κλωτσιές της εποχής, έτσι και το ιδεολογικό μοντέλο θέασης του σώματος δεν έμεινε αλώβητο από την πληθώρα των "εκρήξεων". Η αντεπίθεση των αφεντικών δεν άργησε, παρόλ'αυτά, να υλοποιηθεί και για τα κινήματα που τόση ζημιά είχαν προκαλέσει, το μέλλον περιελάμβανε αφομοίωση σε ό,τι ήταν αφομοιώσιμο και καταστολή σε ό,τι δεν ήταν. Καρότο και μαστίγιο, κατά τα γνωστά.

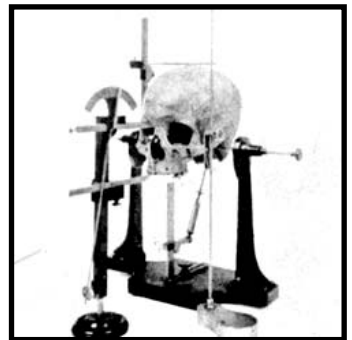
πόσος είναι ο μέγιστος φόρτος εργασίας κλπ, σε συνδυασμό με τη σπανιότητά του και το υψηλό επίπεδο συνδικαλισμού που είχε κατακτήσει, τον τοποθετούσε σε προνομιακή θέση απέναντι στο κεφάλαιο. Κάτι που τα αφεντικά της εποχής αναγνώριζαν ως αυτό που ήταν, ένα μεγάλο πρόβλημα. Η αντιμετώπιση των αφεντικών, λοιπόν, δεν άργησε. Πραγματοποιήθηκε με την προσφυγή στην επιστημονική οργάνωση της εργασίας. Οι γνώσεις και οι μέθοδοι του μαστορα αρχικά μελετήθηκαν, κατόπιν κομματιάστηκαν σε πολλές στοιχειώδεις κινήσεις και στη συνέχεια χρονομετρήθηκαν. Το πάθος των αφεντικών να ξεπεράσουν το βασιανιστικό πρόβλημα της εργατικής τεμπελιάς στις αρχές του 20ου αιώνα τους οδήγησε στο να κοιτάζουν το ανθρώπινο σώμα με ένα νέο μάτι. Το σώμα θα έπρεπε να μετατραπεί σε μετρήσιμη οντότητα, να υπολογιστούν τα μήκη κάθε μέλους με τη μέγιστη ακρίβεια, οι κινήσεις του, οι ικανότητές του, οι χρόνοι του, οι αδυναμίες του, **να του αφαιρεθεί η γνώση των ικανοτήτων του**. Μόνο μετά το τέλος της επιστημονικής χαρτογράφησης του σώματος θα μπορούσαν τα αφεντικά να τα έχουν όλα υπολογισμένα, μόνο μετά το τέλος της χαρτογράφησης θα μπορούσε να γίνει ο εργάτης ένα εξάρτημα της μηχανής, επιστημονικά ελεγμένο όπως κι αυτή. Προβλέψιμο. Κάποια στιγμή, λοιπόν, η τάξη των αφεντικών αφού προηγουμένως είχε κλέψει από τους εργάτες τη γνώση του "πώς γίνεται η δουλειά", ήταν πλέον σε θέση να αντικαταστήσει τον εργάτη-μάστορα, με την "τεμπελιά" του, το συνδικαλισμό του, τους καλούς μισθούς, τον έλεγχο πάνω στην παραγωγή, με τον ανειδίκευτο και πειθήνιο εργάτη-μάζα, της αλυσίδας παραγωγής και του τεϊλορισμού.

Κι όπως πάντα, τη δύσκολη δουλειά της μετατροπής αυτού που είναι προφανές σε όλους ψέμα σε αυτό που είναι προφανές σε όλους αλήθεια κατέστησαν για άλλη μια φορά να την φέρουν σε πέρας οι επιστήμονες, οι παπάδες της αναντίρρητης Αλήθειας. Τα σώματα μπήκαν στα τραπέζια των γιατρών κόπηκαν και αναλύθηκαν. Η παθογένειά τους έγινε ένα μηχανικό πρόβλημα που ήθελε το μαστορα-γιατρό του. Όπως όταν χαλάει η μηχανή είναι η ώρα του μηχανικού να επιληφθεί του θέματος, ήρθε και η ώρα που όταν χάλαινε ο εργάτης-εξάρτημα επιστρατεύονταν ο μηχανικός-γιατρός και μόνον αυτός. Μια νέα οπτική είχε αρχίσει να γεννιέται, ο άνθρωπος μηχανή, τα μέλη του οποίου θα αντιμετωπιζόνταν ως μηχανικά εξαρτήματα. Η ιδέα ήταν έξοχη, και τα κράτη των αφεντικών έδειξαν τον μεγαλύτερο ζήλο για την προώθησή της. Όλες οι επιστήμες έπρεπε, λοιπόν, στο εξής να στραφούν στη μελέτη των ανθρώπινων μελών. Το ζητούμενο ήταν η μεγαλύτερη δυνατή εξειδίκευση, μιας και όσο πιο κοντά έπεφτε το βλέμμα τόσο πιο προβλέψιμα γίνονταν τα αποτελέσματα. Το χρήμα έρεε άφθονο για να μπορέσει να συγκεκριμενοποιηθεί η νέα κατασκευή, ο άνθρωπος-μηχανή, ο εγκέφαλος-υπολογιστής, το χέρι-βραχίονας, ο μυς-αντλία. Η εμφάνιση, όμως, του ανθρώπου ως συρραφή λειτουργικών μελών συνεπαγόταν το τέλος του ανθρώπου-ολότητα. Και άνθρωπος-ολότητα σημαίνει εργάτης-ολότητα. Τώρα, δεν υπήρχε κανένας λόγος να πληρώνουν τα αφεντικά κάτι που δεν χρειάζονταν, πόσο μάλλον κάτι που δεν μπορούσαν να ελέγξουν.

Κι όμως, κάποιες δεκαετίες πριν το κομματιασμένο και χωρίς γνώση σώμα άρχισε να ανασυντίθεται, άρχισε να επανεφευρίσκει την ολότητά του, ατομική και συλλογική. Μια νέα γνώση είχε αρχίσει να αναδύεται, **η γνώση του ταξικού μίσους**. Προφανώς, το μάτι της επιστήμης δεν είχε μπει αρκετά βαθιά, προφανώς το σώμα δεν είχε κομματιαστεί στο βαθμό που κάθε πράξη να μοιάζει αδιανόητη. Αυτή η σύγκρουση οδήγησε σε μία ολοκληρωτική αλλαγή παραδείγματος των καπιταλιστικών κοινωνιών και σηματοδότησε το πέρασμα στη μαζική κοινωνία, τη μαζική κατανάλωση, το Κράτος Πρόνοιας και τη συμμετοχικότητα. Μια εποχή που έμεινε γνωστή ως φορντισμός. Αλλά η ομαλότητα δεν κράτησε τόσο, όσο ήλπιζαν τα αφεντικά. Σύντομα ο εργάτης μάζα αποδείχτηκε λιγότερο πειθήνιος σε σχέση με το τι επιθυμούσαν εκείνοι, εγκαινιάζοντας έτσι έναν νέο κύκλο αγώνων.

Πολύς καιρός, όμως, έχει περάσει από τον εργάτη μάζα του εργοστασίου του δυτικού κόσμου, από την αλυσίδα παραγωγής και τον εργάτη-εξάρτημά της. Τώρα πια, όλοι τρέχουμε σε διαδρομές χωριστές, εναλλασσόμενες, ευέλικτες, αστραπιαίες. Τώρα πια, μας λένε πως όταν μας εκμεταλλεύονται θα πρέπει να αναρωτιόμαστε αν δουλεύουμε ή αν διασκεδάζουμε, αν είμαστε εργάτες ή πελάτες. Τώρα πια, είμαστε τμήματα του hi tech δικτύου των υπολογιστών, των κινητών, του GPS, του Internet, όλων όσων εγγυώνται την πλήρη διαθεσιμότητά μας, καταγράφοντας παράλληλα τις ικανότητες μας. Τώρα πια, για το αφεντικό ο εργάτης δεν είναι το γρανάτζι της αλυσίδας παραγωγής, αλλά ο δίαυλος και διαχειριστής της πληροφορίας ενός ηλεκτρονικού υπολογιστή. Και κινούμαστε διαρκώς μέσα και έξω από τους άξονες της πληροφορίας, και της μεταφοράς των εμπορευμάτων στους δρόμους και τις δικτυώσεις της μητρόπολης.

Η κυρίαρχη ιδέα έχει αλλάξει. Και πάλι η επιστήμη καλείται να εξηγήσει το προφανές μέσω του αδιανόητου. Όχι, δεν είμαστε καν τα μέλη μας, *είμαστε απλώς τα οχήματα του DNA μας* και της πολύτιμης πληροφορίας των νουκλεοτιδίων μας. Δεν είμαστε άντρες, γυναίκες, υπάκοοι, ανυπάκοοι, εργάτες ή αφεντικά, όλα αυτά συνιστούν απλά και μόνο τις μακροδομές της πληρο-

Από την εποχή που το μέτρημα της μύτης και των κρανίων αποτελούσε 'φυσιολογική' πρακτική. Η επιστήμη έχει 'προοδεύσει' και πλέον το μικροσκόπιο κρίνεται πιο κατάλληλο σε σχέση με το μικρόμετρο.

φορίας του DNA μας. Κι αφού καμιά κίνηση πέραν του πεπρωμένου της ελικοειδούς σπείρας δεν έχει νόημα, όποιος γεννήθηκε εργάτης καλά θα κάνει να το βουλώσει και να υποταχθεί στην πληροφοριακή-μοριακή του μοίρα. Αν, κατά συνέπεια, οι γιατροί έβραλαν κάποτε το σώμα του εργάτη στον πάγκο του χασάπη, οι βιοτεχνολόγοι μπορούν να προχωρήσουν σε πολύ μεγαλύτερο βάθος, μπορούν να το διαλύσουν στο επίπεδο του ατόμου και να το ανασυνθέσουν χημικά κατά πώς τους προστάξουν τα αφεντικά. Ή τουλάχιστον έτσι θέλουν να πιστεύουμε. Συγκεκριμένα, πρέπει να πειστούμε για την εργαλειακότητα των μελών μας, για την απομονωμένη φυσιολογία των εσωτερικών μας οργάνων, για την ιερότητα της πληροφορίας των κυττάρων μας. Στο (όχι και τόσο μακρινό) παρελθόν, οι ναζί μέτραγαν τις μύτες των Εβραίων για να δείξουν τη διαφορά της φυλής, σήμερα, οι προπαγανδιστές του νέου σώματος είναι αναγκασμένοι να χρησιμοποιούν πολύ πιο εκλεπτυσμένες μεθόδους για να μας πείσουν για τη λειτουργία του, για τα όριά του, για το σε ποιον ανήκει και πώς ελέγχεται, για την υγεία του ως παραγωγικού εξαρτήματος.

το τέλος του κοινωνικού κράτους

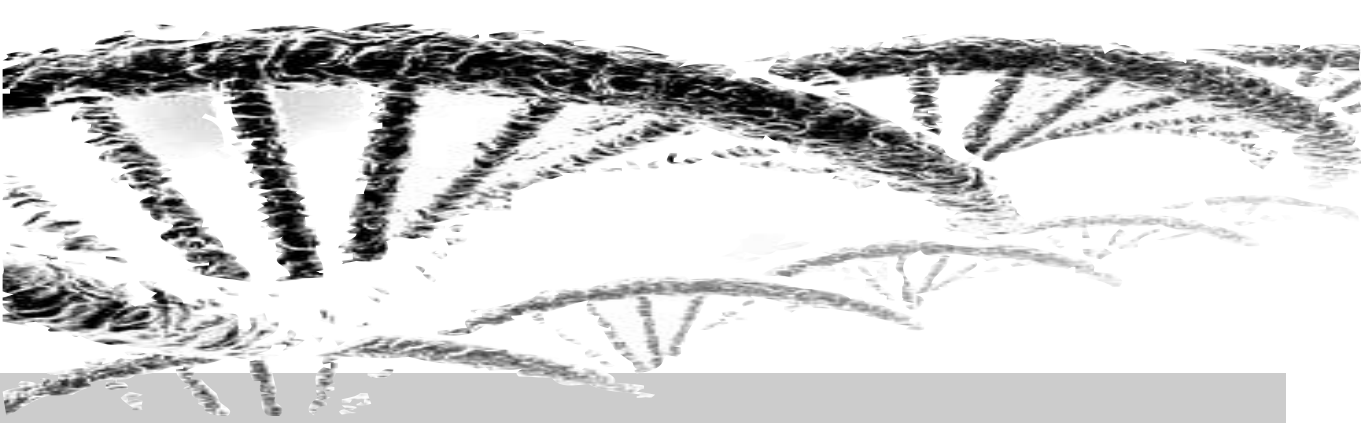
Θα ήταν αδύνατον να κατανόησει κανείς την πρόσφατη κίνηση στο ιδεολογικό επίπεδο χωρίς να δει παράλληλα και την υπόλοιπη κοινωνική κίνηση. Ο νεοφιλελευθερισμός, η καταστροφή του Κράτους Πρόνοιας, η επίθεση στον εργάτη μάζα, και η παρατεταμένη ιδεολογική οπισθοχώρηση του προλεταριάτου, είναι όλα μέρος της ίδιας εικόνας.

Το Κράτος Πρόνοιας, δηλαδή ο έμμεσος μισθός αλλά και ο κρατικός έλεγχος της μαζικής εργασίας, έσπασε σε κομμάτια και δόθηκε με αντάλλαγμα κανόνια και γκλοπς. Το στρατιωτικοαστυνομικό σύμπλεγμα είναι το μόνο που ενισχύεται, την ίδια στιγμή που για άλλους τομείς όπως η δημόσια υγεία και η περίθαλψη δεν υπάρχει χρήμα. Μέσα σε αυτή τη φιλελεύθερη πραγματικότητα ακούγονται και οι φωνές των δημοσιογράφων, των επιστημόνων και των πάσης φύσεως επιτροπών που γεμάτοι 'ανησυχία' καταλογίζουν ευθύνες: "εσύ φταις", "γιατί να πληρώνουν οι μη καπνιστές τα έξοδα υγείας των καπνιστών,

οι ίδιοι φταίνε...", "οι χοντροί φταίνε...", "οι αγύμναστοι φταίνε...", "όσοι δεν είναι υγιεινιστές φταίνε...", "όσοι πίνουν φταίνε...", "όσοι δεν προσέχουν φταίνε...". Εν ολίγοις, το κράτος μας προειδοποιεί: "είστε κάτοχοι ενός σώματος, είναι δικιά σας η ευθύνη και πρέπει να το προσέχετε, για αυτό από εμένα δεν θα δείτε μία". Και κάπως έτσι καλούμαστε να αντικαταστήσουμε το Κράτος Πρόνοιας από μια εσωτερικευμένη αυτοεπιτήρηση. **Μια αυτοεπιτήρηση που καταλήγει στην αγορά F16.**

"Το κράτος πρόνοιας είναι ίσως το μεγαλύτερο αλτρουιστικό σύστημα που φανερώθηκε (sic) ποτέ στο βασίλειο των ζώων. Όμως κάθε αλ-

τρουιστικό σύστημα είναι από τη φύση του ασταθές, επειδή είναι πολύ ευάλωτο στην κακή χρήση από εγωιστικά άτομα έτοιμα να το εκμεταλλευτούν" ("Εγωιστικό Γονίδιο", Εκδ. Κάτοπτρο, 2008, σ.180), μας υπενθυμίζει ο γενετιστής, νεοδαρβινικός, postmodern άθεος, κρυφοφασίστας Dawkins που αναφέραμε και παραπάνω. Το πράσινο φως είχε δοθεί από την επιστήμη και τα αφεντικά ετοίμαζαν την επίθεσή τους.

από την βιολογία στην κοινωνιοβιολογία

Σύμφωνα με τους "γκουρού" της σύγχρονης επιστημονικής "αποκάλυψης", το σώμα ως σύνολο δεν είναι παρά η μακροδομή του DNA. Σε τέτοιο βαθμό, μάλιστα, που δεν αξίζει να ασχολούμαστε ούτε κατά το ελάχιστο με οτιδήποτε πέρα από τα γονίδιά μας. Είναι ενδεικτικός ο τρόπος με τον οποίο προσεγγίζει τους ανθρώπους, τα ζώα, τη φύση ένας από τους προαναφερθέντες γκουρού, ο νεοάθεος Richard Dawkins: "Οι μηχανές επιβίωσης ξεκίνησαν ως παθητικά καταφύγια των γονιδίων που τους εξασφάλιζαν κυρίως προστασία και από τον χημικό πόλεμο των αντιπάλων τους...

Μια μεγάλη κατηγορία μηχανών επιβίωσης που τώρα ονομάζουμε φυτά, κατάφερε να χρησιμοποιήσει απευθείας το φως του ήλιου... Μια άλλη κατηγορία, οι μηχανές που σήμερα ονομάζουμε ζώα, ανακάλυψε τρόπους να εκμεταλλεύεται τον χημικό μόχθο των φυτών...".

Συνεχίζοντας παρακάτω, μας εξηγεί πως το κάθε ανθρώπινο σώμα είναι απλώς το περίβλημα ενός σετ γονιδίων, ενώ τα τελευταία χωρίζονται σε "και κακά". "Πολλές φορές ένα καλό γονίδιο τυχαίνει να έχει κακή συντροφιά και να βρεθεί σε ένα σώμα μαζί με ένα θανατηφόρο γονίδιο... Πολλά αντίγραφα καλών γονιδίων φυτοζωούν επει-

δή τυχαίνει να βρίσκονται σε σώματα με κακά γονίδια... όμως η τύχη, καλή ή κακή, είναι εξορισμού τυφή και ένα γονίδιο που βρίσκεται σταθερά με τους χαμένους δεν είναι άτυχο, είναι κακό γονίδιο", αυτά έγραφε ο βιολόγος Dawkins στο best seller του "Το εγωιστικό γονίδιο". Και τα έγραφε το 1975, όταν τα αφεντικά είχαν ήδη αρχίσει να σπρώχνουν χρήμα στα think tank των πανεπιστημίων προς αναζήτηση νέων, λιγότερο "επικίνδυνων" παραδειγμάτων.

Είμαστε, όμως, αναγκασμένοι να αναρωτηθούμε το εξής: τι το τόσο πρωτοποριακό είχε να πει ο Dawkins και πού διέφερε από τους ναζί προκατόχους του; Από τη στιγμή που τα γονίδια είναι "καλά και κακά" (επιτέλους ούτε παιδάκια του νηπιαγωγείου δεν χρησιμοποιούν τέτοια ορολογία...), το μόνο που λείπει είναι ένας πολιτικός εκπρόσωπος που να βγει και να πει πως οι μαύροι, π.χ, έχουν κακά γονίδια. Δεν πρόκειται και για τεράστια αλ-

λαγή σε σχέση με την εποχή του "καθαρού, άρειου αίματος". Η νέα δημιουργική ευγονική θα αναλάβει με το νυστέρι, το μικροσκόπιο, και το δοκιμαστικό σωλήνα να φτιάξει τον άνθρωπο του μέλλοντος. Για όποιον έχει να πληρώσει δηλαδή...

Και πράγματι, τη σκυτάλη από την κοινωνιοβιολογία (την ερμηνεία, δηλαδή, των κοινωνικών δομών με βάση τη βιολογία), κυρίαρχος εκπρόσωπος της οποίας είναι και ο Dawkins, την πήρε ο κοινωνικός δαρβινισμός. Με άλλα λόγια, οι πλούσιοι είναι τέτοιοι γιατί αποτελούν το μέλλον της ανθρωπότητας και οι εργάτες είναι τέτοιοι γιατί έχουν ελαττωματικό DNA και δεν μπόρεσαν να προκόψουν. Όσον αφορά τον λεγόμενο Τρίτο Κόσμο, "καλό" θα ήταν να τους αφήσουμε να πεθάνουν προς όφελος του είδους...

Η Νέα Ευγονική και η “Παλιά” Εργασία

Η βιοτεχνολογία σήμερα, όπως προηγουμένως η πυρηνική ενέργεια και η πληροφορική, δείχνει τις κατευθυντήριες γραμμές που ακολουθεί ο καπιταλισμός και αντικειμενοποιεί τις κυρίαρχες ιδέες για την τωρινή και τη μελλοντική μορφή της κοινωνίας. Για αυτό και τα “δώρα” της γενετικής μηχανικής, τα σχέδια για επικείμενες επεμβάσεις στο σώμα και οι διάφορες μέθοδοι που βρίσκονται σε πειραματικό στάδιο δεν αποτελούν, κατά βάση, έργο “τρελών ή ημί-τρελων επιστημόνων”. Συνιστούν μια σύγχρονη κοινωνική πολιτική, μια οργανωμένη και συντονισμένη διαδικασία από την πλευρά του κράτους με σκοπό τον έλεγχο και τον καθορισμό του ατομικά και κοινωνικά αποδεκτού. Τίποτα το περίεργο, μέσω της τεχνολογίας επιχειρείται εκ νέου να διαμορφωθούν και να αναδειχθούν οι επιθυμητές κοινωνικές συμπεριφορές, να επιτευχθεί η διάδοση εντολών, η κατασκευή μοντέλων ζωής και η οχύρωση της κοινωνίας μέσα σε ένα απολίτικο περιβάλλον όπου χρησιμοποιούνται βιολογικοί (γενικότερα, επιστημονικοί) όροι προκειμένου να γίνουν κατανοητά θέματα αμιγώς κοινωνικά.

1. Η κοινωνία πέθανε. Ζήτω η βιολογία

Με σημείο εκκίνησης, λοιπόν, το βασικό αστικό αξίωμα περί της “ελευθερίας του ατόμου” και της συνεχούς επιστημονικής προόδου παρουσιάζεται ως ελευθερία η δυνατότητα επιλογής -από την εξωτερική εμφάνιση ως τα παιδιά που θα αποκτήσει κανείς. Στην ουσία, φυσικά, δεν πρόκειται παρά για την ελευθερία ή τη στρατηγική κίνηση των ειδικών. Έτσι, τα ιδεολογήματα περί μεγαλύτερης ελευθερίας κινήσεων, καλύτερης υγείας, πιο επιτυχημένης θεραπείας και πρόληψης δεν αρκούν για να κρύψουν τους νέους καταναγκασμούς, τον πολλαπλασιασμό των απαγορεύσεων, την εντονότερη κρατική παρέμβαση και την προσταγή για συμμόρφωση με έναν πιο αυταρχικό κώδικα ηθικής. Έναν κώδικα ηθικής που περιλαμβάνει από καθημερινές συνήθειες όπως το κάπνισμα μέχρι τη συχνότητα επίσκεψης στο γιατρό-θεό, με αποτέλεσμα να διευρύνεται όλο και περισσότερο το πεδίο δράσης των τεχνοεπιστημόνων. Οι τελευταίοι, μιλάνε ως πληρεξούσιοι του καθενός και της καθεμιάς, ως καθ'ύλην αρμόδιοι να ορίσουν το σωστό και το λάθος, ως εκτιμητές της σωματικής (και όχι μόνο) υπόστασης. Και πώς αλλιώς θα γινόταν, όταν η συντριπτική πλειοψηφία έχει υπογράψει λευκή επιταγή με τους “φτωχούς παντογνώστες” και έχει δηλώσει απόλυτη διαθεσιμότητα, αναγνωρίζοντας στην πράξη το “αναφαίρετο” δικαίωμα της επιστήμης να διαμεσολαβεί τη σχέση του καθενός με το σώμα του. Μια σχέση που ακριβώς λόγω της διαμεσολάβησης παύει να υφίσταται ως τέτοια και αντικαθίσταται από μια επιμέρους και εξ αποστάσεως εικόνα που συνθέτει ο καθένας για τον εαυτό του. **Η σχέση με το σώμα** καθορίζεται από το ιστορικό πλέγμα μέσα στο οποίο το σώμα αποκτά τα διακριτά γνωρίσματά του και συγκεκριμένα τη μήμη της ταξικής του θέσης. Κι επειδή η σχέση προϋποθέτει την αναφορά στους εμπλεκόμενους φορείς που νοσηματοδοτούν το ιστορικό αυτό πλέγμα συνεπάγεται και την προσέγγιση του όλου ζητήματος με όρους πολιτικούς και όχι τεχνικούς.

Η εικόνα για το σώμα, από την άλλη, δομείται με όρους θεάματος και επιδέχεται πολλούς μετασχηματισμούς, προκειμένου να είναι σύμφωνη με τα “must” της κάθε εποχής. Πρόκειται για μια διαδικασία εξατομίκευσης που σκόπιμα εστιάζει αποκλειστικά στο σώμα, το οποίο και αντιμετωπίζει ως μια αυθύπαρκτη οντότητα πέρα από τους κοινωνικούς ρόλους. Με άλλα λόγια, το να επιλέγει κάποιος να επικεντρώσει το ενδιαφέρον του στο “σώμα”, σημαίνει ότι είναι έτοιμος να δώσει και απαντήσεις ανιστορικές σε όποιο ερώτημα του τεθεί. Διαγράφοντας, όπως κάνουν οι θεμελιωτές και οι οπαδοί του δόγματος της επιστημονικής παντοδυναμίας ή αποσιωπώντας, όπως συμβαίνει στην περίπτωση αρκετών υπέρμαχων της αυτοδιάθεσης του σώματος, την ιστορική του διαδρομή, προβάλλουν ως μια (και μοναδική, κατά πάσα πιθανότητα) προτεραιότητα την ικανοποίηση των επιθυμιών. Στον καπιταλισμό, όμως, οι επιθυμίες πολύ δύσκολα συγκεκριμενοποιούνται, αφού είναι υποκειμενικές και θεωρητικά ανεξάντλητες, αλλά πολύ εύκολα τροφοδοτούνται μέσα από την κατανάλωση. Κι εδώ, η ελεύθερη αγορά δεν θα χαλάσει το χατίρι ακόμα και του πιο απαιτητικού πελάτη, αρκεί αυτός να εξακολουθήσει να σκέφτεται ως καταναλωτής και όχι ως παραγωγός, ως εργάτης.

2. Μάχη με τη “φύση” ή μάχη με την εργασία;

Παρόλ'αυτά, όσο κι αν θεωρείται προφανές ότι γεμίσαμε με “ανεξάρτητα σαλιγκάρια” που κουβαλάνε τη γονιδιακή τους κληρονομιά παντού, όντας αποκομμένα από το ευρύτερο σύνολο, το διακύβευμα παραμένει διαχρονικά το ίδιο. Αναφερόμαστε, βέβαια, στην αναπαραγωγή

Αγγλική αφίσα υπέρ της ευγονικής από την εποχή του μεσοπολέμου. Τότε, η ευγονική συνιστούσε ακόμη 'επιστήμη' και όχι μια κραγμένη ναζιστική πρακτική.

της βασικής κοινωνικής σχέσης μέσα στον καπιταλισμό, δηλαδή τη μισθωτή εργασία. Τα αφεντικά ξέρουν πολύ καλά τι ζητάνε (πειθαρχημένα και ελέγξιμα σώματα, εξειδικευμένα μυαλά με "κεντρικό επεξεργαστή" συγκεκριμένων δυνατοτήτων και συνειδήσεις αν όχι ανύπαρκτες, τουλάχιστον "πολυλειτουργικές", δηλαδή σε μορφή πλαστελίνης) και η λογική τους είναι κάτι περισσότερο από τετράγωνη: στόχος είναι σε κάθε περίπτωση το κέρδος και ο περιορισμός ή η εξάλειψη της ζημιάς. Τώρα, αν κάτι δεν είναι κερδοφόρο θα πρέπει να ενισχύεται, να αντικαθίσταται και να αναβαθμίζεται συνεχώς. Προς μια τέτοια κατεύθυνση κινούνται και διάφορα "τεχνολογικά επιτεύγματα" που εμφανίζονται μέσω τυμπανοκρουσιών και θριαμβολογιών ως μια προσπάθεια ξεπεράσματος της (προβληματικής) ανθρώπινης φύσης. Τα ανθρωποειδή (cyborg), για παράδειγμα, όπως μερικά χρόνια πριν τα ρομπότ, συμπυκνώνουν τη σταθερή επιθυμία του καπιταλισμού να κυριαρχήσει στη φύση και να την εκμεταλλεύεται κατά το δοκούν. Για άλλη μια φορά, η τεχνολογία -και με τη μορφή του transhuman (του μετα-ανθρώπου)- καλείται να απαντήσει στα προηγούμενα "όχι" και να προλάβει τα επόμενα. Εν ολίγοις, ο καπιταλισμός προωθεί τη βελτίωση και την επέμβαση στο υγιές σώμα (βλ. ορμόνες για την αντιμετώπιση των δέχθεν "παρενεργειών" της εμμηνόπαυσης, βιταμίνες, συμπληρώματα διατροφής...) με σκοπό να διαστέλλει τα όρια που θέτει η φύση⁵. Γιατί το "πρόβλημα" είναι ότι τα προαναφερθέντα βασικά χαρακτηριστικά (πειθαρχία, παραγωγικότητα, ευελιξία) δεν εντοπίζονται σε κάποια καλή και αγαθή αποδοτική μηχανή, σε κάποιο αναλώσιμο σύστημα με ανταλλακτική αξία. Εντοπίζονται στον άνθρωπο. Και μιας που η ανθρώπινη εργασία συνεχίζει να αποτελεί την πηγή του κέρδους (με το κέρδος να μεταφράζεται σε άμεσο υλικό όφελος, αλλά εξίσου και στη μακροχρόνια εξασφάλιση της κανονικότητας) και το σώμα να παραμένει στο επίκεντρο της εργασίας, ο έλεγχος του σώματος συνιστά έλεγχο πάνω στον εργάτη και καταστολή των όποιων, συνειδητών ή μη, μοριακών ή συλλογικών αρνήσεών του.

Πώς όμως τα αφεντικά θα μπορούσαν να διακηρύττουν με όλους τους δυνατούς τρόπους ότι "ο άνθρωπος που οικειοθελώς μεταβάλλει τον εαυτό του δεν γίνεται πράγμα, εξελίσσεται" και άλλες παρόμοιες φαιδρότητες, αν δεν είχαν ήδη απαλλαγεί από εκείνους τους "περίεργους" που σε προηγούμενες δεκαετίες αγωνίζονταν για τη μη ιατρικοποίηση της ζωής, για την κοινωνική διαχείριση της αρρώστιας και τόσα άλλα "ενοχλητικά"; Πώς θα μπορούσαν να οργανώνουν και να πραγματοποιούν την επίθεσή τους με παροιμιώδη άνεση, αν δεν είχαν απέναντί τους το πιο βολικό κοινό; Ένα κοινό που είχε από καιρό σταματήσει να απασχολείται με τις κοινωνικές κατασκευές, τις δομές και τους ταξικούς συσχετισμούς που καθορίζουν την καθημερινότητά του και είχε προσηλωθεί στην -με κάθε κόστος και υπό οποιοσδήποτε συνθήκες- ατομική τελειοποίηση.

3. Διαρκής πρόγνωση

Μέσα σε αυτά τα πλαίσια, κάθε άλλο παρά δυσκολεύτηκαν να καλλιεργήσουν το έδαφος για την κοινωνική νομιμοποίηση της γενετικής αριστοκρατίας και την πρωτοκαθεδρία της ατομικής ευθύνης. Η θαυμαστή εποχή της χημικής / γενετικής βελτίωσης με όση χρυσόσκονη κι αν έχει στολιστεί παραμένει ξεκάθαρα ευγονική, χρησιμοποιώντας ίσως μόνο πιο "political correct" (όχι, ωστόσο, λιγότερο βίαιες) μεθόδους. Στις αρχές του 20ου αιώνα και μέχρι τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο οι "μάγοι με τα νυστέρια" είχαν ως στόχο την εξάλειψη ολόκληρων κοινωνικών ομάδων, ενώ σήμερα φαίνεται να στοχεύουν στην πρόγνωση και την ανίχνευση. Το σώμα δεν απειλείται, αρχικά, από το ενδεχόμενο της εξολόθρευσης, αλλά από τη βεβαιότητα της συνεχούς επίβλεψης και η τελική λύση μοιάζει να έχει αντικατασταθεί (ή συμπληρωθεί) από την ολοκληρωτική επιτήρηση. Στο στόχαστρο μπαίνει πλέον ο ευρύς πληθυσμός - η πλειοψηφία. Κάτι τέτοιο, φυσικά, δεν σημαίνει ότι εκείνοι που κατηγοριοποιούνται ως "αποκλίνοντες" έπαψαν να καταστέλλονται και να γκετοποιούνται. Έτσι, ο σημερινός ευγονιστής δεν λέει ανοιχτά ότι πρέπει να εξαφανιστούν, για παράδειγμα, όλοι οι τσιγγάνοι (όχι ότι δεν θα το πει ή δεν θα το κάνει), αλλά υποδεικνύει το πώς πρέπει να είναι όλοι οι άλλοι. Τα τσακάλια της επιστήμης και οι πολιτικοί τους προϊστάμενοι πήραν τα μαθήματά τους, εκτίμησαν τα κάπως χοντροκομμένα "λάθη" του παρελθόντος και οδηγήθηκαν σε πιο σύνθετους συλλογισμούς: Δεν θα λέμε πια (ή όχι τόσο ανοιχτά, τέλος πάντων) ότι η τάδε πληθυσμιακή ομάδα είναι βιολογικά κατώτερη, αλλά ότι όλοι μπορούν να γίνουν ανώτεροι. Από την απλή επαγωγή [Εβραίος / Μαύρος / Ψυχικά άρρωστος...= λίπασμα] μας αναγκάζουν να περάσουμε στην εις άτοπον απαγωγή [Έστω ότι δεν ισχύει το σχήμα "Εβραίος / Μαύρος / Ψυχικά άρρωστος...= λίπασμα", εμείς σε σχέση με ποιους είμαστε ανώτεροι; Οπότε για να είμαστε εμείς ανώτεροι πρέπει κι αυτοί να είναι κατώτεροι]. Η εμπέδωση, λοιπόν, των διδαγμάτων από τα προηγούμενα πειράματα για τη δημιουργία της Αρίας Φυλής, σε συνδυασμό με την ταξική ήττα των αντιπάλων τους, διευκόλυνε την εμφάνιση πιο εκλεπτυσμένων (και πιο ολοκληρωτικών;) όπλων. Ο πρώτος κόσμος που ξορκίζει τις επιλογές των ναζιστών αντιμετώπιζοντάς τους ως έργα παρανοϊκών και θεωρεί ότι

5 Με κάτι τέτοια έχουμε την ευκαιρία να μάθουμε καινούριες λέξεις: "Αλ-γονεία σημαίνει το ν'αλλάξεις την ουσία ενός ζώντος όντος. (...). Σημαίνει την προσπάθεια της ανθρωπότητας να δώσει μεταφυσικό νόημα στην αναδυόμενη τεχνολογική της σχέση με τη φύση". (...) "Ο τελικός σκοπός του οπαδού της αλ-γονείας είναι να κατασκευάσει τον τέλειο οργανισμό. Η 'χρυσή κατάσταση' είναι η κατάσταση της άριστης αποτελεσματικότητας", J. Rifkin, "Ο αιώνας της βιοτεχνολογίας", Εκδ. Λιβάνη, 1988, σ. 87.

“όλη αυτή η βαρβαρότητα” συνιστά μια μαύρη σελίδα στο βιβλίο της Ιστορίας μπορεί να είναι τόσο ευαίσθητος⁶ που να καταδικάζει τη “φρίκη των στρατοπέδων συγκέντρωσης” και συγχρόνως τόσο αναίσθητος που να μη βλέπει ότι κάθε εποχή έχει το ρατσισμό και το φασισμό που κρίνεται ως πιο “αποτελεσματικό” εργαλείο για την εκμετάλλευση και το διαχωρισμό των “από κάτω”.

Η φυλετική καθαρότητα, κατά συνέπεια, παραχώρησε τη θέση της στο αίτημα για αυξημένη οικονομική αποτελεσματικότητα, καλύτερες προδιαγραφές απόδοσης και βελτίωση της ποιότητας ζωής. (Γιατί είναι ρατσιστές οι πλούσιοι γονείς, αφού το μόνο που θέλουν είναι το “καλό” των παιδιών τους;) Αν, λοιπόν, θεωρήσουμε ότι από το βιοπολιτικό μοντέλο ο καπιταλισμός πέρασε στο βιοοικονομικό (ή ενίσχυσε το πρώτο με το δεύτερο) τότε μάλλον δεν αρκεί να ελέγχει, να επιτηρεί και να σκοτώνει με συνοπτικές διαδικασίες. Πρέπει να βγάζει και κέρδη, ακόμα και από το κάθε ξεχωριστό κύτταρο. Θα έλεγε κανείς ότι εκτός από τη γεωπρόσοδο, στην πρωτοκοσμική οικονομική ορολογία μπορεί κάλλιστα να συμπεριληφθεί και η “κυτταρική πρόσοδος”. Γιατί όταν δεν έχεις να πουλήσεις ούτε την εργατική σου δύναμη που όλο και υποτιμάται, θα πουλήσεις ωάρια, μυελό, νεφρά. Κάπως έτσι φτάνουμε στο σημείο ο πάτος της κοινωνικής πυραμίδας να τροφοδοτεί τους “πιο πάνω”, όχι μόνο δουλεύοντας ακατάπαυστα αλλά και μετατρεπόμενος σε παροχέα ανταλλακτικών οργάνων, δανεικής μήτρας, κ.ο.κ. Επιπελώντας, ουσιαστικά το “έργο” που του αντιστοιχεί μέσα στον παγκόσμιο καταμερισμό εργασίας.

6 Εύκολα μπορεί να απαυδήσει κανείς μαθαίνοντας για τα πειράματα που πραγματοποίησε ο Γίσεφ Μένγκελε στους έγκλειστους του Άουσβιτς, προκειμένου να εντοπίσει το γενετικό μηχανισμό μέσω του οποίου δημιουργούνται τα δίδυμα, αποβλέποντας στην αύξηση της γεννητικότητας των Αρίων. Κάτι παρόμοιο έκανε και στους Γερμανούς που δημιούργησαν μεταπολεμικά τον αγροτικό οικισμό του Καντίνο Γκοντόι στη Βραζιλία. Εκεί, ο Μένγκελε συνέχισε τα πειράματά του και γέμισε την πόλη με περίπου 100 ζευγάρια διδύμων με ξανθά μαλλιά και γαλιανά μάτια. Δύσκολα, όμως, μπορεί έστω και να αναρωτηθεί τι πρόβλημα υπάρχει με την επιθυμία των (πλούσιων) γονιών και τη δυνατότητα που τους προσφέρει η θετική ευγονική να κληροδοτήσουν στους απογόνους τους εκτός από την κινητή και ακίνητη περιουσία τους και μερικά γενετικά χαρίσματα (καλύτερη υγεία, εμφάνιση ή διανοητική ικανότητα).

Critical art ensemble: το δεύτερο κύμα της ευγονικής

Η ευγονική καθόλου δεν εξασθένησε, μετά την αποτυχημένη εφαρμογή της στις αρχές του 20ου αιώνα. Μόνο παρέμεινε αδρανής μέχρις ότου οι κοινωνικές συνθήκες για την ανάπτυξη της γίνουν πιο ευνοϊκές. Γιατί να εξαφανιζόταν; Η ευγονική, μέσω του αυξημένου εξορθολογισμού του πολιτισμού, αποτελεί τέλειο συμπλήρωμα του πολιτικο-οικονομικού καπιταλιστικού κανόνα του αυταρχικού ελέγχου. Γιατί θα έπρεπε το σώμα ή τα γονίδια να συνιστούν κάτι ιερό και απαραβίαστο; Όπως και μια πόλη, ένα εργοστάσιο ή ένα οποιοδήποτε άλλο δημιούργημα του πολιτισμού, έτσι και το σώμα ή τα γονίδια μπορούν να διαμορφωθούν, να ενισχυθούν και να χρησιμοποιηθούν κατά τρόπο που να ταιριάζουν στις κυρίαρχες αξίες ενός πολιτισμού, ούτως ώστε στο μέλλον πιθανώς να σημειώσουν ραγδαία πρόοδο. Η ευγονική, ωστόσο, ακόμα περιμένει στο περιθώριο του κοινωνικού, εν μέρει επειδή το πρώτο κύμα της καλυπτόταν από μια συνομοτική αύρα. Από τη στιγμή που η ευγονική συνδέθηκε με την κοινωνική πολιτική των Ναζί, έγινε αντιληπτή ως μια εκδήλωση της από πάνω προς τα κάτω κοινωνικής παρέμβασης και του ελέγχου που αντανάκλασε τις αξίες μιας φασιστικής άρχουσας τάξης, ενώ αρνιόταν τις δημοκρατικές αξίες της ελεύθερης επιλογής. Επίσης, η ευγονική παρέμενε στο περιθώριο επειδή η ιατρική επιστήμη δεν διέθετε τις κατάλληλες μεθόδους και την τεχνολογία προκειμένου να θέσει αποτελεσματικά σε εφαρμογή την ευγονική πολιτική κατά το πρώτο της κύμα (η ευγονική πολιτική μπορούσε να πραγματοποιηθεί μόνο μέσω της υποχρεωτικής στειρώσης, της επιλεκτικής γονομοποίησης και της γενοκτονίας). Μόνο αφού η ιατρική επιστήμη άρχισε να βελτιώνει ριζικά τις παρεμβατικές της πρακτικές (κυρίως στο μικροεπίπεδο) μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, όλοι οι επιμέρους τομείς του πολιτισμού βρέθηκαν αντιμετώπι με μια κρίση που αφορούσε στα όρια

της παρέμβασης στον ανθρώπινο οργανισμό. Ενώ ο κόσμος μπορούσε να δεχτεί την παρέμβαση κατά τη διαδικασία του θανάτου, η παρέμβαση κατά τη διαδικασία της γέννησης ήταν ύποπτη. Το να εγγραφεί το σώμα ως ένα μηχανικό σύστημα το οποίο θα μπορούσε να επισκευαστεί ή να συντηρηθεί με το ιατρικό και επιστημονικό μαστόρεμα ήταν (και παραμένει) απολύτως αποδεκτό, εφόσον η ιατρική επιστήμη δεν επιχειρεί να οικειοποιηθεί το ρόλο του δημιουργού. Για παράδειγμα, το να υποστηρίζεται βιολογικά το ανοσοποιητικό σύστημα μέσω των εμβολιασμών που ενδυναμώνουν τον οργανισμό μπορεί να εκλειφθεί μόνο ως κάτι επιθυμητό που αξίζει να αποκτήσει κανείς μέσα σε μια μη θρησκευτική κοινωνία, τη στιγμή που το να δημιουργηθεί ένα καινούριο και βελτιωμένο ανοσοποιητικό σύστημα μέσω της γενετικής παρέμβασης δεν είναι και τόσο επιθυμητό (τουλάχιστον όχι ακόμα). **Στόχος των ευγονιστών, λοιπόν, αποτέλεσε η εύρεση ενός τρόπου προκειμένου να εισάγουν το πνεύμα του εθελοντισμού που σχετίζεται με τις παρεμβάσεις οι οποίες είναι σχεδιασμένες να συντηρούν τη ζωή σε εκείνες που δημιουργούσαν τη ζωή**, καθώς και να ανακαλύψουν πώς θα κατασκευάσουν την αντίληψη ότι το σώμα, ως ένα μηχανικό σύστημα που μπορεί να επισκευαστεί, να συντηρηθεί και να εξαγιστεί μέσω της ιατρικής παρέμβασης, μπορεί επίσης να βελτιωθεί και μέσω της γενετικής παρέμβασης.

(Απόσπασμα από το κείμενο των Critical Art Ensemble, "Void Reports: 4. Eugenics: The Second Wave", που υπάρχει στην ιστοσελίδα www.ctheory.net. Το 1998, όταν και γράφτηκε το συγκεκριμένο κείμενο, η νέα ευγονική δεν είχε ολοκληρωθεί ακόμα τη θεαματική της είσοδο στη δυτική καθημερινότητα. Για αυτό και οι Critical Art Ensemble θεωρούσαν ότι η γενετική παρέμβαση δεν είναι, ακόμη, κοινωνικά επιθυμητή. Σήμερα ίσως να έχουν αλλάξει γνώμη, μιας και ο στόχος των ευγονιστών έχει σε μεγάλο βαθμό επιτευχθεί...).

Βιοπολιτική

Το ενδιαφέρον για το σώμα υπαγορεύεται από το γεγονός ότι στην κοινωνία της μισθωτής εργασίας το σώμα ως φορέας της εργατικής δύναμης παράγει αξία. Συνεπώς, όταν μιλάμε για την Πολιτική Οικονομία του σώματος εννοούμε τα μέσα τα οποία μετέχεται η κοινωνία για να καταστήσει το σώμα διαθέσιμο και λειτουργικό για την παραγωγή, θέτοντας τα όρια για την εκμετάλλευσή του (πραγματοποίηση), καθώς επίσης και τα μέτρα που λαμβάνει για να διασφαλίσει την αναπαραγωγή του. Τα μέτρα αυτά μπορεί να ξεκινούν από τη ρύθμιση της σεξουαλικής συμπεριφοράς ως προσπάθειας αντιμετώπισης δημογραφικών προβλημάτων, την ένταση ή χαλάρωση πρακτικών εγκλεισμού ανάλογα με τις ανάγκες της οικονομίας και να φτάνουν στα υγειονομικά μέτρα (εμβόλια, καραντίνες κ.λπ.). Έχοντας η κοινωνική πολιτική ως πρώτη ύλη το σώμα, ατομικό και κοινωνικό, αναπτύσσει πολιτικές διαχείρισης της υγείας και της ζωής του πληθυσμού και μετατρέπεται σε βιοπολιτική.

Σε μια δεύτερη φάση που ταυτίζεται με την ουσιαστική υπαγωγή της ανθρώπινης εργασίας στο κεφάλαιο και της μετατροπής της εργατικής δύναμης σε εμπόρευμα (βιομηχανικός καπιταλισμός), το κράτος αναλαμβάνει την ευθύνη της κοινωνική αναπαραγωγής, συνδέοντας τακτικές και στρατηγικές ελέγχου, είτε ρυθμίζοντας το φυσικό υπόστρωμα των ανθρώπινων σωμάτων, δηλαδή την οικογένεια, είτε κωδικοποιώντας και τυποποιώντας το σώμα (τεϊλορισμός). Σε μεγάλο βαθμό η φάση αυτή συμπίπτει με την ανάπτυξη του Κράτους Πρόνοιας και τη μετατροπή του εργαζόμενου ατόμου σε καταναλωτή.

Από τη στιγμή που η εργατική δύναμη μετατρέπεται σε εμπόρευμα, το σώμα θα πρέπει να απελευθερωθεί από θρησκευτικές και πολιτισμικές σημασιοδοτήσεις που περιορίζουν την πραγματοποίησή του. Η αναβάθμιση των εγκοσμίων δραστηριοτήτων του ανθρώπου που συνοδεύεται από την κριτική του Προτεσταντισμού στο αξίωμα για το εφήμερο αυτού του κόσμου, το οποίο

ο εμφороούσε τα άλλα χριστιανικά δόγματα, αναβαθμίζει την εργασία και μαζί το σώμα. Εκεί που ο αναχωρητισμός της Ορθοδοξίας βλέπει το σώμα ως βάρος και ως πηγή αμαρτιών από το οποίο ο άνθρωπος θα πρέπει να απαλλαγεί, ο προτεσταντισμός προλειάνει το έδαφος για την εγκόσμια μεταχείριση του σώματος. Ο μηχανιστικός υλισμός του R. Descartes θα επιβάλλει τον διαχωρισμό του ανθρώπου σε σώμα και πνεύμα. Η αναβάθμιση του Λόγου θα εξελιχθεί και ως εκμηχανίκευση και αποθρησκευτικοποίηση του αισθητού κόσμου, αλλά και ως απομάγευση του κοινωνικού κόσμου (M. Weber) γεγονός που επιτρέπει ηθικά την ανάπλαση και την εκμετάλλευση του σώματος

Βεβαίως το σώμα ανάλογα με τη λειτουργία και τη χρήση του αποκτά διαφορετικό νόημα και διαφορετικά αντανακλαστικά. Στο ατομικό σώμα αποτυπώνονται αφενός οι προδιαθέσεις του συλλογικού σώματος ανάλογα με την ταξική και την πολιτισμική καταγωγή, αφετέρου εγγράφονται σ' αυτό οι διαχωρισμοί, όπως προκύπτουν από τον καταμερισμό εργασίας και την εξατομίκευση. Μ' αυτήν την έννοια **δεν υφίσταται πλέον ένα διαταξικό σώμα αλλά ένα αστικό σώμα, ένα εργατικό σώμα κ.ο.κ.**

Πολύ πριν προχωρήσει ο καπιταλιστικός καταμερισμός εργασίας ήταν η ίδια η αστική τάξη που αποσκοπώντας στην αυτοεπιβεβαίωσή της πρόβαλε, όπως αναφέρει ο M. Foucault, στο μύθο της 'γαλαζοαίματης' καταγωγής, και στο παρακμιακό σώμα των ευγενών το δικό της 'γερό σώμα', αρνούμενη όμως ταυτόχρονα να αναγνωρίσει ένα σώμα και στις άλλες τάξεις που εκμεταλλευόταν. Χαρακτηριστικό αυτής της αντίληψης των αστών ήταν η πίστη πως το σώμα των ανθρώπων των λαϊκών τάξεων απέκλινε ανατομικά από το δικό τους.

(Αποσπάσματα από το άρθρο του Θανάση Αλεξίου, "Η Πολιτική Οικονομία του σώματος: Από το πραγματοποιημένο σώμα στο άκεντρο σώμα").

Η έκδοση έγινε τον Ιούνιο του
2009 στην Αθήνα σε 700
αντίτυπα από την πολιτική
ομάδα ΣΑΧ.

Η ανάπτυξη είναι ελεύθερη
για τους σκοπούς του ταξικού
ανταγωνισμού.

Ευχαριστούμε τη Λέσχη
κατασκόπων του ΣΤου αιάνα
για τη χρήση του αρχείου της.

Για επικοινωνία

saxgk@yahoo.gr

συμμετέχει στην
★fédération
ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΑΥΤΟΝΟΜΩΝ ΟΜΑΔΩΝ

